

F. GRAELL I DENIEL

LA SAVIESA, LA FE I L'INFINIT

QUADERNS DE FILOSOFIA

25

F. GRAELL I DENIEL

LA SAVIESA, LA FE I L'INFINIT

25

QUADERNS DE FILOSOFIA

Barcelona 2021

3ª edició gener 2021   [2ª edició: gener de 2019
1ª edició: juny de 2008]

© F.Graell i Deniel
ISBN: 978-84-935669-4-4

www.xtec.cat/~fgraell
E-mail: fgraell@xtec.cat

La web permet de baixar la còpia d'un qualsevol quadern editat.
Podeu fer ús de l'adreça electrònica per a qualsevol correspondència amb
Quaderns de Filosofia.

Es prega de tenir en compte sempre de consultar si hi ha una nova edició (que
inclou canvis de vegades prou rellevants) en la web esmentada.

CONTINGUT

Presentació, 6.

I. LA SAVIESA COM A TASCA, 7.

II. EL VALOR DE LA FE, 11.

**III. VARIACIONS A PROPÒSIT D'ALGUN TEXT DE
LES ICONES DEL MISTERI DE RAIMON PANIKKAR, 13**

PRESENTACIÓ

Aquella màxima que es diu que els savis consagraren a Delfos en honor a Apol·lo, ¿en quina accepció fou formulada? Potser la cerca es comprèn com un convit, i llavors la inscripció del temple podria llegir-se com un treball a dur a terme.

De què es pot fer requesta? Si més no la pregunta permet inaugurar una meditació a partir d'un qualsevol esdeveniment, i aquí és on apareix la saviesa com a activitat, que pel cap baix implica el repàs dels afers, que no s'oposa al violent o a la cerca unilateral del benestar, sinó a l'encegament i a la inconsideració.

No sembla que hi hagi una fàcil alternativa: allò que no és per reflexió, i sobretot per saviesa, es fa d'acord amb el que s'ha après, que es pot reconèixer fàcilment: el que motiva angoixa si es contradiu és après.

Això deu ser particularment vàlid per a la fe com a saber valuós, i també ho deu ser per a l'infinit com a qüestió singular. De la mà de Raimon Panikkar serà fàcil d'introduir-hi allò que hi fa referència, amb la qual cosa es perllonga el que s'ha inaugurat amb una interpretació de la màxima. Al cap i a la fi l'experiència no deu ser res més que la duració de l'ésser.

I

LA SAVIESA COM A TASCA

1. Pondera coses i esdeveniments, records i afers presents, es preveu i s'espera, comprèn i recrimina; sent desig i por, amor i odi, però hi lliura el deixar ser els afers: llavors hi ha saviesa. Aquesta expressa el pensament d'una manera d'anar actuant.

Quan n'hi ha s'és capaç de moltes menes d'orientació: capaç d'apaivagar el dubte, de convertir la por en comprensió o de fer cas de la por, d'aguantar el sense sentit, de seguir el desig si convé, d'airejar els problemes estancats, de fer comprendre les febleses, de lliurar alguna llum als maldecaps, de fer acarar el que era incompreensible; es passa d'un vessant a un altre tot adonant-se del que hi ha de diferent entre allò que es pensa, sigui del passat o del present, d'ara o de demà, de la història dels homes o de les coses de cada dia, dels assumptes socials o dels divins, de les idees més enlairades d'un qualsevol tema a les bajanades del moment; del que se sent en el cos o del que imagina que senten els altres; de les estones felices o dels horrors de la violència, la desgràcia, el dolor; un calidoscopi on un afer pot tenir-ne un altre al costat, on hi ha amb el cos un protagonisme singular que sols encega quan es vol imposar per la passió això o allò a costa de no deixar veure com potser caldria els esdeveniments. Però no deixar veure vol dir aquí no mostrar-se alguna comprensió i raó.

Llavors se segueix tots harmònics o dissonants, ponderacions polifacètiques, o es resta en el sense sentit, conjunts que van modulant-se arreu; és a dir, un contingut que va canviant seguint ritmes que lliuren uns tots coherents o incoherents.

2. El savi medita els afers com convé, és a dir, els desenvolupa d'acord amb si mateixos: i això es fa quan els tracta com és possible – si no accepta l'absurd quan és el cas. Hi ha doncs una ocupació que sospesa les qüestions, les deixa ser en si mateixes i en relació amb d'altres.

Es tracta d'una activitat que va esdevenint completa, que vol dir ocupada en quelcom que va mantenint ara una direcció, sense sentit més tard.

Sols es demana la disposició que fa meditar, que no exclou això o allò, i que sobretot no vol que se li imposi un ordre: és incompatible una qualsevol resolució forçada, impulsiva, precipitada, malgrat l'excusa que s'hi addueixi. Això es fa vàlid àdhuc per a mantenir tal qual el que no té sentit perquè no pot tenir-ne. El savi basta que s'esforci a exercir un cert paper, aquell pel qual la seva actuació deixa ser els afers, s'endinsa en la roda de les raons, i va seguint allò que s'hi troba, l'entrellaçament dels problemes, àdhuc alguna contenció, malgrat el caos, el dolor, la recaiguda en l'absurd i la desesperació.

Aquest és el camí de la pau, en l'accepció que un qualsevol sentiment esdevé una funció d'aquest estat que no s'imposa amb els seus impulsos. És més, es rebla la bondat d'això o d'allò, mentre s'assaja de trobar alguna solució pel que és més dolorós o corprenedor malgrat que no se'n surti; es lleva, en la mesura que és possible, els motius de neguit o com a mínim s'estableix el marc per a desplegar la paciència i la contenció emocional. I sovint, en les hores privilegiades, apareix l'ecllosió de tota una gamma de sentiments de gratitud, d'harmonia, de plaer pel moment, de joia dels sentits, hi ha la intensitat d'una dansa de la raó reflectint el benestar de les hores en l'acord de les significacions.

3. Se cerca la felicitat i potser no hi ha una vida feliç que no sigui la del savi. Versemblantment es coneix el dolor, l'absurd, la incomprensió, o se'ls coneixerà; s'ha de passar per les

circumstàncies negres, penoses, on no es pot demanar que se sigui feliç. Són els temps de la paciència, potser de la comprensió. Però sembla que els afers sols valen la pena en conjunt de ser assumits pels altres moments, o per l'esperança dels altres moments. Car es tindrà paciència perquè hi ha estones que no en cal, es provarà de comprendre, àdhuc de cercar quelcom que fa aixecar de la postració, quan tot això s'ho val. Si més no hi ha la contenció dels instants dolents. Que no fa certament feliç, sinó que palesa un ésser engolfat en les aigües que se somouen amb les fluctuacions d'afers passionals, on de vegades s'ha de ser savi malgrat que tot es tingui en contra, i on de vegades se sucumbeix a les potències passives del cos, vençut i sense més raons.

És possible que sigui en el fracàs de tot quan s'hagi de prendre les decisions més difícils: perquè hi ha dies solars i hi ha dies de la foscor. És més, s'està de camí en la particular història pròpia.

4. El manteniment de la raó no s'especialitza i per això la saviesa gaudeix de molta rellevància quan es té present que es conviu, es treballa, es necessita afecte i donar-ne, sentir-se d'un lloc, gaudir de l'habitatge, preocupar-se del cos, dels familiars, de què ocorre al carrer, a la ciutat, al país, al món, al costat de fets com que plau de llegir, d'escoltar música, de parlar de moltes coses, de passejar, de tenir cura d'això o d'allò, de visitar parents i coneguts, i que arreu cal alguna ponderació malgrat les moltes parcialitats de què es disposa, àdhuc el romandre en silenci en transcórrer la circumstància enllà del que es sap o del que es pot fer.

No deixar-se aconduir per un fàcil impuls o interès. Al capdavall no hi hauria felicitat que valgués la pena sense això, potser tot plegat tenyit segons una gradació. Sens dubte hi ha moments culminants de raó i de felicitat, com hi ha el punt àlgid en el qual adonar-se del que val ser-hi: quan, amb lucidesa, s'hi troba una ocupació dels assumptes i es va conformant l'activitat

d'acord amb el que es presenta, en un experiència que va essent la quotidiana, ara sense sentit, més tard afavorida.

No és estrany que cap especialització no pugui reemplaçar aquesta tasca. No hi ha substitució possible de la cerca de camins. Com fer-ho sols ho pot lliurar una tal dedicació – per això també qui la posseeix no desitja perdre-la, perquè no res més val pròpiament com a substitut.

5. Si una tradició defensà que Aristòtil no hauria lliurat el motiu pel qual la saviesa (*φρόνησις*) abraçaria allò que és vertader, potser no ho féu perquè no calia.

Car se n'hi troba en aquella ocupació que fluctua seguint una consideració esclarida dels esdeveniments, alguna contenció en d'altres de difícils.

II

EL VALOR DE LA FE

1. La fe assumeix quelcom, ho fa valer¹. Per exemple, pot ser la resposta d'ara a les paraules d'un altre: allò que diu es manté, quan, al capdavant, no és una possibilitat a mà que un altre faci el que diu. Però fer-ho valer o no es troba a l'abast.

Hi ha més maneres de tenir fe: el valor concedit a una troballa mística, és a dir, iniciàtica, independentment de les circumstàncies en què ha tingut lloc, l'aferma com a esdeveniment rellevant i a conservar.

Això valdria per a tot. El paisatge des de la finestra estant es matisa a ritme dels colors de la tarda: la visió de l'horabaixa és capaç de fer present algun dels trets de la fe en la mesura que se la fa valer. El manteniment, l'adhesió a la llum que s'esvaeix – en definitiva, el fer vàlid allò que s'esdevé – no sembla que pugui deslliurar-se de ser una fe, un aferrar quelcom present.

Afermar-se a ser-hi deu ser una fe, i una tal adhesió sembla la d'alguna acceptació que deu suposar el que ha passat i el que és possible, mentre es fa des d'un present prenys, i en aquest mateix.

La fe refermaria: se salva les paraules dels altres, es respecta el silenci, hi ha l'encisament amb les seduccions dels claroscurs de la tarda.

Un estintolament òntic: no és estrany que s'estigui disposat a mantenir afers que es proposa.

2. Bàsicament es tracta d'un fer valer quelcom; s'hi palesa en qualsevol cas adhesió, acord, assumptió.

---

¹ Un exercici ocupacional, és a dir, una alteració (cf. *Introducció a la filosofia* QF50): no cal cercar-ne nous esclariments. Al cal i a la fi la fe és un valor (cf. *Sobre l'ús del mot 'bo'* QF1) d'afers particularment rellevants.

No substitueix allò de la qual cosa es lliura com a fe: no és capaç de reemplaçar-ho; la fe a ser-hi mostra una assumptió (una manera d'ocupar-se del present) que no vol rellevar res.

Quan es demana que es cregui o es tingui fe no s'hi valdrien tant les prevencions com els engatjaments, i no pas per una espontaneïtat acrítica, sinó perquè al cap i a la fi ha de ser la tasca pròpia la que es va compromentent. Una qualsevol fe suposa allò de la qual cosa es gaudeix amb fe, fa necessari l'esdeveniment que permet un perseverar-hi.

Es creu o es té fe: es tracta d'assumir tantes peculiaritats esdevingudes a partir d'una qualsevol altra. Però hi creu (o ho creu), té fe (o confiança, en aquesta accepció), pròpiament quan n'ha fet presència valuosa, i en la mesura que no es resol per l'aprenentatge social a partir de la fe dels altres, altrament no hi hauria pròpiament fe.

III

VARIACIONS A PROPÒSIT D'ALGUN TEXT DE LES ICONES DEL MISTERI DE RAIMON PANIKKAR

*«No fa falta que sigui d'or, el
vedell; també pot ser d'idees»*

Quan no trivialitzem els afers,

El professor Panikkar apunta força bé la ignorància docta que hi ha en tota recerca que té en compte una presa radical de l'Ésser quan diu: «passa sovint que identifiquem la vida amb les activitats de la vida i el nostre ésser amb els nostres pensaments, sentiments, desitjos, voluntat, i tot allò que fem i tenim. Instrumentalitzem la nostra vida oblidant que és un fi en si mateixa. Immersos, atrafegats, en les activitats de la vida, perdem la facultat d'escoltar i ens alienem de la nostra pròpia font: el Silenci, el No-ésser, Déu»².

El que hi ha, el que és real, també pot ser anomenat l'Ésser, i llavors aquell No-ésser sols pot ser suggerit: «el Silenci es fa present en l'instant en què ens situem en la font mateixa de l'Ésser; la font de l'Ésser no és l'Ésser, sinó «la font» de l'Ésser – l'Ésser ja es troba en aquesta banda de la cortina»³.

---

² *Les icones del misteri. L'experiència de Déu*, Edicions 62, Barcelona, 1998 (Llibres a l'abast 322). El llibre és una forta reelaboració d'un cicle de conferències impartides al monestir de Silos. Els textos citats pertanyen sobretot al capítol *Fragments al voltant de l'experiència de Déu* de l'obra esmentada.

³ En un altre lloc hem parlat del pendent de l'ésser, de manera que no hi havia sortida de l'ésser, sinó un saber-se pendent, que pot expressar-se també a través de l'in-finit, o del no-ésser. Aquella pendentitat recull el que el text anomena «la font» de l'ésser, el silenci, el no-ésser.

Si es parla d'un "lloc de silenci" previ cal dir: «la Vida pura i nua és el do que ens ha estat donat – i allò que, en última instància, som. Per dir-ho en termes cristians: “He vingut perquè tingueu vida i vida abundant”(Joan X,10). Entrar en el silenci no és una fugida del món, ni una dicotomia entre allò essencial i allò relatiu. És descobrir que l'essencial és essencial perquè en parlo des de la relativitat; i allò relatiu només relatiu perquè descobreixo que existeix una relació que em permet estar en silenci des del punt de vista essencial». És a dir, hi ha relatiu i hi ha l'essencial perquè l'un a l'altre se suposen.

hi ha un saber explicitador,

«Tot el que es pugui dir des de l'estricta racionalitat sobre l'experiència de Déu és idolatria. Tota teodicea i tota apologètica tenen un punt de blasfèmia. Voler justificar Déu, provar-lo, i fins defensar-lo, significa col·locar-nos com el fonament mateix de Déu, convertir l'ontologia en epistemologia i situar aquesta última en una lògica més enllà del diví i l'humà. Es tracta, en última instància, de la primacia del pensament sobre l'ésser que caracteritza la filosofia occidental des de Parmènides». S'hi afirma la primacia de l'experiència⁴ per damunt de la prevenció: no es pot

---

⁴ «Allò que anomenem experiència (E) és una combinació de l'experiència personal, inefable, cada vegada única i per tant irrepetible (e), vehiculada per la nostra memòria (m), modelada per la nostra interpretació (i), i condicionada per la seva recepció (r) en el conjunt cultural del nostre temps» (ídem, pàg.38).

Potser l'autor defineix (E) d'una tal manera que no seria ben bé una experiència. El que hi hauria seria experiències, que serien plurals perquè plurals són les ocupacions (hi ha (e)s plurals), perquè no sempre s'estaria igualment meditatiu, s'hauria sorprès, etc.; experiències que no deixarien espai per a (e), sinó per a ser plurals; experiències que permetrien excursions de tota mena, i de les quals seria possible si més no algun tipus de control.

A més la referència cultural esdevindria sempre una mirada derivada.

Certament el factor (i) mantindria una rellevància, però en principi seria independent d'una experiència.

I una qualsevol memòria no hauria de llevar tot això.

dir què ha estat sense el corresponent exercici; i també cal afegir la inversa: no es pot assumir que la justificació valgui com el seu substitut.

No s'hi rebutja que sigui possible una aproximació en nom del saber, sinó la pretensió que hi ha un sedàs previ, l'epistemologia, que garbellaria el que pot passar i el que no. Una tirania epistemològica que pot ser molt reductora.

Tanmateix tampoc no s'hi val de mantenir epistemologies aduladores, que en el fons imiten els detractors en tant que estimen que una tal actitud és capaç de fer entrar en un qualsevol camp.

que fa ser genuïns,

«L'experiència de Déu no pot ser monopolitzada per cap religió, ni per cap sistema de pensament. L'experiència de Déu, en tant que experiència última, no és només una experiència possible sinó també necessària per a tot ésser humà que vulgui arribar a la consciència de la seva pròpia identitat. L'ésser humà arriba a ser plenament humà quan fa l'experiència del seu últim 'fonament', d'allò que realment és». En la mesura que s'acull un tal saber explicitador hi ha un adonar-se de la gratuïtat de ser-hi, i tot plegat a tall d'una ignorància sàvia; en aquesta mesura s'esdevé l'única manera d'haver-hi una avaluació característica de la entitat pròpia; s'hi reflecteix una genuïtat; sols així s'abasta la condició òntica pròpia, i se sap de debò què s'hi troba⁵.

que és d'una ignorància, d'un no-res,

«L'experiència de Déu no és experiència de res ni de ningú, no és experiència de cap objecte. Tant la tradició cristiana – des de Dionís Areopagita fins a Thomas Merton – com la majoria de tradicions religioses de la humanitat, han vingut a dir que de Déu

---

⁵ No cal dir que l'autor no s'està referint, quan parla de l'«experiència última» o «últim fonament», a un ordre racional convencional, sinó a la rellevància d'una avaluació.

només se sap que no se'l pot conèixer. “Benaurat aquell que ha arribat a la ignorància infinita”, va dir Evagri Pòntic, un dels grans genis del món cristià. “Agnòsia”, “docta ignorància”, desconeixement total. A la *Kena Upanishad* 11,3 se'ns remet a la mateixa experiència. Si l'anomenem “Déu” és per a no trencar completament amb aquelles tradicions que han utilitzat aquesta paraula com a símbol d'aquest misteri, però tal vegada seria millor prescindir-ne – com apuntàvem al principi.

«*L'experiència de Déu* no és una experiència de res; “Déu” no és un objecte a experimentar. És l'experiència en la qual s'experimenta que la pròpia experiència no esgota el fons de cap realitat. És l'experiència del buit, de l'absència. L'experiència per la qual hom esdevé conscient que hi ha “quelcom més”, no d'ordre quantitatiu, no en el sentit d'alguna cosa que s'arribi a completar, sinó d'un buit sense fons, d'un No-ésser, d'un “més”, si es vol, que precisament fa que sigui possible l'experiència».

L'in-finit, el no-finit, expressa en un tal context que des del finit es donen les condicions perquè aquell in-finit sigui vàlid.

És a dir, tal qual pres la negació del finit és un pensament: aquell pel qual l'ús d'una negació suposa que l'ús de ‘finit’ és inapropiat, i llavors un no-finit seria, en un tal context, una de les maneres de pensar un estar pendent.

L'in-finit exposa que és inapropiat de parlar, en aquest específic procés, d'un saber finit, en l'accepció que es vol pensar el no-finit — malgrat, és clar, que, en una altra accepció, no hi ha sinó afers finits. La devoció més genuïna és la que es declara més ignorant, àdhuc és aquella a la qual sobra el mateix nom de «déu»: hi ha un estar (percebent, pensant, etc., explicitador) pendent, i això s'expressa com un «més», com un in-finit, un buit, una absència, un no-ésser.

Es tracta primordialment d'adonar-se que no n'hi ha prou amb una finitud qualsevol; que tot el que se sap es fa sota la forma de negacions perquè no es pot dir res; i que hi ha una manera de dir-ho a través de la negació (in-finit, no-ésser, etc.).

Tanmateix aquest saber explicitador és un punt de suport positiu, motiu per a la paciència, contrabalanceig de l'absurd, ocasió per a no perdre l'esma, per a superar-se – un saber amb l'ús d'una negació que basteix una positivitat des d'allò finit; és aquest no voler sols gaudir d'una sola manera els afers finits, quan està estretida la seva entitat, i adonar-se que l'ésser pot oferir-se com a ignorància⁶.

un supòsit constant.

«*L'experiència de Déu* és l'arrel de tota experiència. Abraça amb profunditat totes les experiències humanes: la de l'amic, de la paraula, de la conversa. És l'experiència subjacent a tota experiència humana: dolor, bellesa, plaer, bondat, angoixa, fred..., subjacent a tota experiència per tal com ens descobreix una dimensió d'infinít, no-finit, in-acabat. Subjacent a tota experiència i, per tant, no susceptible de ser completament expressada amb cap idea, sensació o sentiment».

Allò a l'abast en els tràfecs del dia a dia permet el copsament d'aquell singular in-finit. No esvaeix cap dels afers o dels sentiments; es deixa pas a un simple no-res, que obvia llur closa finitud en pro d'un afer finit talment significat a tall d'un saber in-finit.

En pro d'una lucidesa;

«Reconèixer la condició humana precària i gloriosa és reconèixer que aquesta experiència radical trastoca tots els nostres

---

⁶ Àdhuc quan la natura es revela en la seva màxima bellesa, aquí i tot, hi ha un interrogant capaç de mutar-se en enyorança o en melangia; és possible fins i tot que el desig abassegui sense saber on vol anar, que el sorprengui una meravella, un delit desbocat a la cerca de no se sap què. De fet no hi ha experiència radical bàsica capaç d'impedir la certesa que hi ha una ignorància.

Una tal ignorància es comprèn com a no-coneixement, i aquest, altre cop, com una nova manera de manifestar el pendent.

valors. I és precisament aquesta ruptura dels nostres esquemes que ens obre a la llibertat, impedeix que ens aferrem a res i que des d'aquest aferrar-nos jutgem – “no jutgeu” (Mateu VII,1; Lc VI,37). Aquí comença l'alliberament i l'alegria de viure».

Aquella ignorància docta importa sempre i trastoca això o allò: procura una actitud no capficada. Hi ha una tasca d'alliberament que permet mantenir al seu lloc les activitats dutes amb mires estretes. Perquè la seva rellevància rau precisament a deixar al descobert que no basta les tasques quotidianes per més importants que siguin.

Treu la polaritat d'un fer afeixugat o encegat sense que importi com. A més a més sobresurt d'una altra manera: en pro seu les raons no són útils; no és estrany que tendeixi a veure-les poc rellevants en l'accepció que sols fan el que poden. S'és en una posició lúcida des del moment que les ocupacions, des d'aquí, tenen les dimensions que li són pròpies (l'acte heroic a fer i tot).

Es tracta de quelcom també gloriós: perquè lliura el missatge que hi ha també un presa in-finita⁷. Les formes de precisar-ho poden ser tantes com variants hi ha al llarg del temps. Tanmateix la grandesa de trobar-se engatjat reté aquí un especial suport, malgrat que el dolor pugui atemptar, i potser vèncer, un qualsevol programa.

Caldrà admirar-se que hi hagi en tot això una especial crida al goig de ser-hi? Sens dubte es troben arreu prou motius d'alegria, però n'hi ha una en el fet que no s'esgota a perseguir coses i

---

⁷ Val la pena de porta a col·lació el pensament de Schleiermacher quan escrigué: «al bell mig de la finitud esdevenir u amb l'infinit i ser etern en un instant, en això justament consisteix la immortalitat».

«Etern» derivant de llatí *aeternus*, i aquest d'*aeviternus*, que consta de *aevum* (temps, edat, època), el sufix contrastiu *-ter* (per exemple, *magister*) i del sufix *-nus*, que indica pertinença (per exemple, *antianus*), allò etern podria estimar-se *l'esbalaïment d'un saber in-finit present ara*.

L'eternitat sols ho pensaria, i no remetria a res més que a allò etern.

esdeveniments, sinó que es perllonga en allò capaç d'eixorir un qualsevol avorrimt⁸.

precisament som aquí íntimament lliures;

«Respecte a aquesta relació entre l'experiència de Déu i l'experiència del jo psicològic, dues observacions poden resultar pertinents.

«La primera correspon a una descripció fenomenològica de Déu, dirigida especialment a les noves generacions, que no semblen gaire interessades en aquests temes. *Déu és allò que trenca el nostre aïllament respectant la nostra solitud*: “Trenca el teu aïllament, entra en tu mateix, ja no estàs aïllat, i, al mateix temps, respecta la teva solitud, que et permet ser tu; tu i no el que diguin de tu uns quants papers identificatius, o la màscara de germana, de pare, de fill, d'amiga, de correligionari, la màscara del que sigui”. És la “*beata solitudo*”, en la qual sóc veritablement jo, perquè Déu no és l'Ésser que m'escodrinya, sinó *allò* que em

---

⁸ Es podria expressar, d'una manera manllevada, aquesta alegria a través del ballarí que festeja quelcom mentre balbucejia uns mots:

*«Algú dansa sobre la sorra de matinada vora el mar,
mentre l'aurora assenyala amb el seu ventall la negra nit estelada.*

*Algú ha conegut un perquè, no li calen més paraules.
Algú tremola d'emoció, repeteix les gràcies per l'àpat de la vida.*

*El que dansa somriu i eternitza l'estona.
Eternament se sent l'entreclaror,
i en l'eternitat s'estima la vida.*

*El dansaire segueix uns sons,
Els peus es mouen al vaivé d'un ritme.*

*El xipolleig de les ones, la fressa de la brisa,
el crit de l'òliba, puntegen la melodia.*

Un gall canta».

permet de ser jo mateix al màxim. Dit d'una altra manera: quan estic veritablement sol, trobo Déu, no com a objecte, sinó – per dir-ho com Sant Agustí – «*interior intimo meo*», com el fons més íntim de mi mateix, allò més interior, el que realment sóc, que és precisament allò que m'obre als altres.

«Per això els consells tradicionals insisteixen que sense recolliment, sense *solitudo*, no sóc jo mateix, no toco el fons de mi mateix, i, en definitiva, no em trobo a mi mateix, ni als altres, ni a Déu. És només alliberant-nos de les màscares amb què sovint ens definim com un «jo» que podem arribar al centre de la realitat i arribar a ser nosaltres mateixos».

L'angoixa no és el sentiment cabdal d'aquesta saber. L'angoixa és més aviat l'exponent que hi ha una preocupació, un perill, quelcom que s'estima dolent d'una manera o d'una altra, sovint un sentiment malaltís no volgut; hi ha angoixes per les expectatives, pel que diran, per la consciència de transgressió; n'hi ha que es pot assumir que tenen un fonament objectiu (un perill, la trigança), o no (una angoixa patològica). Sens dubte les angoixes compleixen un paper, quan no són malalties. En qualsevol cas l'angoixa és un senyal d'alarma i no s'ha de prejutjar que sigui el millor sentiment o que sigui capaç de revelar les relacions entre els afers; l'angoixa sembla incapaç de deixar espai per a desvelar escaientment aquesta realitat eixamplada que és el saber in-finit.

Certament no s'hi presenta cap altra cosa o cap altre algú, i alhora és per aquesta absència que es trenca l'entotsolament (que estreix el camp de l'ocupació) mentre ocorre estant sol (que eixampla): hi ha una solitud confiada.

Allò in-finit esdevé una manera fecunda d'anar confegint un exercici, d'anar-se desplegant en afers varis.

És sols des d'una pau que s'ha de comprendre Agustí d'Hipona («*interior intimo meo*»), al capdavant una altra manera de dir que l'afer es lliura en un in-acabat, una altra manera doncs de suggerir l'in-finit. I si l'«*interior intimo meo*» ha de servir per a escarbotar i pertorbar – potser això no és del tot absent en *Les confessions* – llavors val més llençar-lo lluny com a expressió desencaminadora,

com a convidat d'un camí que duu a la bogeria i malmet l'ocurrència del que hi ha genuïnament.

i hi apareix una disponibilitat pròpia.

«La segona observació ens fa avinent aquell text en què Jahvè demana a Abraham que deixi el seu país, la seva pàtria i la casa del seu pare (Gènesi XII,1). Aquest abandó de la pròpia terra, de la pròpia casa, exigeix el despreniment d'un mateix, de la nostra personalitat. L'experiència de Déu és arriscada, tergiversa les nostres categories; no sabem on ens mena, on anem i com acabarem. No podem buscar l'experiència de Déu i esperar que s'adigui més o menys amb alguna cosa que hàgim previst anteriorment».

Aquest saber no desfà malentesos ni corregeix errors, però fa veure per contrast el caràcter de les actituds: més aviat aquest procés que s'inicia amb l'alè de l'infinit és allò que s'anomena conversió (metànoia), que és també purificació (catarsi). L'exemple d'Abraham no rau pas a tenir una qualsevol revelació a tall d'un dictat diví, quelcom que seria una monstruositat, sinó a seguir els camins des de la conversió.

Tot resta tal qual és: el propòsit passa a ser un propòsit, i res més, el passat dolorós esdevé un fet dolorós i res més; la dona o el marit apareixen tal com són, i res més. Per consegüent hi ha una qualsevol disponibilitat, es mantenen les expectatives, el fracàs no significa la desfeta, ni el reeiximent la pèrdua del pes dels afers. Cal un clima que permeti saber què és cada cosa: acarar aquest característic no-res per tal d'exercir una actitud lliure i alliberada mentre se'l manté com a saber singular.